

Doğu'dan Batı'ya Bir Anlatı Yolculuğu: Karayca Yazılmış *Bir Yedi Bilge Hikâyesi*

A Narrative Journey from East to West:
A Tale of the *Seven Sages* Written in Karaim Turkish

Gülçin Tanrıbuyurdu*
Tülay Çulha**
Şerife Hasanoglu***

Öz

Yaygın görüşe göre, kaynağını Sindbâd-nâmelerden alan *Yedi Bilge* hikâyeleri, dünya genelinde farklı kültürlerde manzum veya mensur biçimlerde ve çeşitli adlarla temsil edilen ortak bir anlatı geleneğini oluşturmaktadır. Bu makalede, Kırım Karaycası ile yazılmış ve İbrani harfleriyle kaleme alınmış özgün bir *Yedi Bilge* hikâyesi ilk kez bilim dünyasına tanıtılmaktadır. Söz konusu metin, Batı grubu anlatıları arasında yer alan ve *The Seven Sages of Rome* başlığıyla bilinen ana versiyonun Historia

Geliş tarihi (Received): 28-08-2024 Kabul tarihi (Accepted): 20-03-2025

* Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. Kocaeli-Türkiye/ Kocaeli University Faculty of Arts and Sciences, Department of Turkish Language and Literature. gulcin.tanribuyurdu@gmail.com. ORCID ID: 0000-0001-9962-5171

** Prof. Dr., Kocaeli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. Kocaeli-Türkiye/ Kocaeli University Faculty of Arts and Sciences, Department of Turkish Language and Literature. culhatulay@gmail.com. ORCID ID: 0000-0002-8376-0982

***Öğr. Gör., Sağlık Bilimleri Üniversitesi Türk Dili Bölümü. İstanbul-Türkiye/ University of Health Science, Department of Turkish Language. serife.hasanoglu@sbu.edu.tr. ORCID ID: 0000 0002 2033 4126

Septem Sapientum adlı alt versiyonuna dâhil bir örnektir. Çalışmamızda, *Yedi Bilge* hikâyelerinin kökenleri ve tarihsel gelişimi hakkında literatürdeki çeşitli görüşler tartışılmış; Karay Türkçesiyle yazılmış versiyonun bu gelenek içindeki yeri belirlenmiştir. Helezonik (dönüşlü) bir olay örgüsüne sahip olduğu tespit edilen hikâyenin çerçeve anlatısı ve iç hikâyeleri, diğer *Yedi Bilge* versiyonlarıyla karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Ayrıca anlatıya yön veren yedi sembolizmi, sayı ve bilge motifi bağlamında değerlendirilmiştir. Karay Türkçesiyle yazılmış bu versiyonun içerdiği dilsel ve kültürel unsurlar, hem bu dilin söz varlığına katkıda bulunmakta hem de Karay toplumunun kolektif hafızasında yer eden değer ve sembollerin çözümlemesine olanak tanımaktadır. Bu çalışmada veri toplama tekniği olarak doküman analizi kullanılmış, metin odaklı incelemede ise betimsel içerik analizi yöntemi tercih edilmiştir. Elde edilen bulgular, hikâyenin hem anlatı geleneği içindeki konumunu hem de Karay toplumu özelinde taşıdığı anlamları ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar sözcükler: *anlatı, Sindbâd-nâme, Yedi Bilge Hikâyesi, Yedi İlimdar, Karayca*

Abstract

According to a widely accepted view, the *Seven Sages* tales, which originate from the *Sindbâd-nâmes*, constitute a shared narrative tradition represented in various cultures around the world in both verse and prose forms under different titles. This article introduces, for the first time, an original version of a *Seven Sages* tale written in Crimean Karaim and transcribed in Hebrew script to the academic world. The examined text is a representative of the *Historia Septem Sapientum*, a sub-version of the main Western group narrative known as *The Seven Sages of Rome*. In this study, various scholarly opinions on the origins and historical development of the *Seven Sages* tradition are discussed, and the position of the version written in Karaim Turkish within this tradition is identified. The tale, which is found to have a helical (recursive) narrative structure, is analysed comparatively in terms of its frame story and embedded tales in relation to other versions of the *Seven Sages* narratives. Furthermore, the symbolic significance of the number seven, as well as the motif of the sage, are examined. The linguistic and cultural elements in the Karaim Turkish version not only contribute to the lexicon of the language but also help uncover reflections of the collective memory of the Karaim community. In this study, document analysis was used as the data collection technique, and descriptive content analysis was employed as the main methodological approach. The findings aim to reveal the tale's position within the broader narrative tradition as well as its particular cultural significance for the Karaim community.

Keywords: *narrative, Sindbâd-nâme, the tale of the Seven Sages, Seven Scholars, Karaim Turkish*

Extended summary

The *Seven Sages* stories, known by various names around the world such as *Sendebad*, *Sindibad*, *Sendebar*, *Seven Sages*, *Seven Wise Men*, and *Seven Viziers*, are a narrative found in both poetic and prose forms. There are various views supported by justifications regarding

the source of these tales, and it is known that the oldest form of these stories is the *Sindbâd-nâmes*. Due to the unavailability of the original text, the origins of these stories have been attempted to be identified by tracing the frame narrative tradition. In this context, three hypotheses have been put forward: one from India, one from Persian, and one from Hebrew. Since the original text is not available, the findings in studies regarding the source of these tales remain mere claims.

When evaluating the changes in the frame narrative, such as whether the names of the sages are included, the number of internal tales, or the absence of certain stories, it is found that there are two main variants of the *Seven Sages* tales: Eastern and Western. There are eight versions of the Eastern variant, while approximately forty versions of the Western variant exist. The Western variant is much larger and more complex. Among the researchers who claim that the Western variant is derived from the East, the debate continues over which Eastern version the Western variant is based on.

This article aims to introduce a *Seven Sages* story written in Crimean Karaim language and Hebrew alphabeth to the academic world. The *Seven Sages* narrative, which is the subject of the article, is included in the *Historia Septem Sapientum* sub-version of *The Seven Sages of Rome*, one of the main versions in the Western group. This version is the version that has been translated into many languages around the world and appears in many geographies.

What makes our study unique is its focus on how this *Seven Sages* story has been processed in the Karaim Turks and the Karaim language. The Karaims are a Turkish community that has adopted the Karaim sect of Judaism, from which they derive their name. The Karaim language is classified by researchers of Turkic languages as belonging to the Western, Northwestern, and Kipchak group. The language spoken by the Karaims is crucial, as it is classified by UNESCO as an endangered language and is under protection. Furthermore, the Karaim language contains archaic words not found in other Turkic languages, which further increases its importance.

Karaim literature consists of religious texts such as Torah translations, folk literature products found in *Mecumalar* (collections), works in the *seğirnâme* genre, dowry documents known as *Şettar*, and various literary products written in journals. The Karaim *Seven Sages* story, which is the subject of our paper, is a version of a tale that has become global and whose original dates back to ancient times, now written in the Karaim language. The Karaim *Seven Sages* story consists of seventy-six pages, with thirty-two lines on each page except for the first pages where the stories begin. It is written in Hebrew alphabeth. The authorship and the date of writing are not specified in the text. Our research reveals that this text constitutes the third section, *Meşalim u Ma'asiyot*, of a book called *Chuf Dewash*, which was published in 1835 by M. Kazaz in Hebrew alphabeth.

In our study, we discuss various views and justifications about the origins and versions of the tales. We reveal the place of the Karaim Turkish version among these tales. The main narrative, created using the frame story technique involving embedded tales, is structured with a perfect helical plot. This helical structure is built with internal tales that provide moral lessons

and give rise to new developments. The internal stories are predominantly constructed with a single chain of events. Within the frame story, there are fifteen internal tales, narrated by seven queens, seven sages, and one prince. The sequence of the stories is as follows: *Arbor*, *Canis*, *Aper*, *Puteus*, *Gaza*, *Avis*, *Sapientes*, *Tentamina*, *Virgilius*, *Medicus*, *Senescalcus* + *Roma*, *Amatores*, *Inclusa*, *Vidua*, *Vaticinum* + *Amici*. We compare the frame story and internal stories of the Karaim *Seven Sages* tale with those of other versions of the *Seven Sages* tales.

We believe that the number seven in the *Seven Sages* narrative is not randomly constructed. We evaluate the symbolism of the number seven and the motif of wisdom in the story. The presence and adoption of these narratives in both the East and West suggest that the *Seven Sages* and the number seven symbolism have found counterparts in all cultures and beliefs. In the frame story, we see the number seven used as a reflection of collective consciousness, attributed with sanctity, and symbolizing perfection and completeness. In the internal stories, however, the number seven is used in a negative sense, associated with magic, deceit, trickery, and evil, as the narrators change.

The identification of the source on which the Karaim Turkish version is based and the motifs in the narrative are valuable not only in terms of contributing to the vocabulary of Karaim Turkish but also for understanding the reflections of the collective memory of the community in the tale.

Giriş

İnsanoğlu, dünyanın neresinde olursa olsun var olduğu günden bugüne dile gelme, anlatma, bir araya getirme, anlattıklarını biriktirme ve biriktirdikleriyle kültürü inşa etme çabası içerisinde olmuştur. Dilin sunduğu imkânlar, metaforlar dünyası ve zengin çağrışımlar, büyü anlatılara hayat verirken insana da kadim bir bilgelik bahsetmiştir. Çünkü dil, hikâye anlatmayı zorunlu kılmış, böylece insan hem evrendeki yaşamını anlamlandırmış hem de kültürel miras, anlatılar yoluyla gelecek nesillere aktarılmıştır.

Doğası gereği deneyimlerinden, ilişkilerinden, kendinden anlam çıkaran bir varlık olan insan, anlattığı hikâyelere kendi benini ötekenden ayıran bilgeliğini kodlamak üzerine bir deneyimin öznesidir (Randall, 2014: 15). Bu bağlamda insan yaşamının manasının gizlendiği ve bütün kimlik referanslarının kodlandığı anlatılar, canlı olmanın köklerinden gelen bir bilgeliği de taşımaktadır çünkü onlar aynı zamanda insan oluşun, kültürün DNA'sıdır (Gezgin, 2020: 58).

Anlatı metinlerindeki serüven, Joseph Campbell'in (2012) *monomit* olarak kavramlaştırdığı kahramanlık mitosu ve kahramana sunulan arayış-buluş-çıkış yolları insanın tamamlanmasına yönelik bir çabanın ürünüdür. Hem ağır bir yük hem ödül hem başarıdır. Bu bağlamda hikâye anlatmak, evrensel bir olgudur ve varlık için gereklidir. Dünya edebiyatına mal olmuş, manzum veya mensur formlarda değişik isimlerde temsilleri bulunan Yedi Bilge anlatıları da bu geleneğin ürünlerinden biri olarak vücuda getirilmiştir.

Yedi Bilge anlatıları yaygın görüşe göre Hindistan'da doğan, dünyanın farklı yerlerine ve dillerine yayılan, çerçeve hikâye formunda şekillenmiş hikâyeler toplamıdır. Yedi Bilge anlatısı; çeşitli coğrafya ve dillerde *Sendebed*, *Sindibad*, *Sendebar*, *Yedi Bilge*, *Yedi Âlimler*,

Yedi Vezir gibi değişik isimlerle anılmaktadır. Anlatı çerçevesi neredeyse tüm kadim toplumlarda izleri sürülebilen tarihî, mitolojik ve edebî hafızadaki yedi sembolizmi ve yedi sayısı üzerine kurulan metaforlarla şekillenmiştir. Zira yedi sayısına sembolik değer atfedilmesi, milattan önceki dönemlere dayanmaktadır. Yedi Bilge kültürünün toplumların kültürel belleğine kazıdığı manevi güç yanında yedi sayısının ruhen arınmayı, zihinsel aydınlanmayı, bilgelik bilincini, tamamlanmayı, yaşantısal geçişlerde ulaşılması istenen manevi seviye gibi sembolik değerleri taşıması (Şentürk, 2020: 81) Yedi Bilge anlatılarının da bu sembolizmden etkilenecek oluşturulduğunu ortaya koymaktadır.

Anlatıların ortaya çıkmasında toplumların ortak hafızası, mitler, semboller büyük paya sahip olsa da William Randall'ın ifadesiyle “Her dilin, hikâye için elbette kendi sözü vardır” (2014: 37). Bu noktada hikâyeler; benlik, öz yaratım ve öz bilinç açısından içerisinde oluşturulan topluma özgün duyular, ifadeler, kodlar ve deneyimler içerir. Söz konusu deneyimler hiç şüphesiz psikolojiden sosyolojiye, antropolojiden siyasete, felsefeden dine uzanan hemen her alana ilişkin veriler sunar. Bu bakımdan değerlendirildiğinde makaleye konu edilen Yedi Bilge Hikâyesi, Kırım Karaycası ve İbrani alfabesiyle kaleme alınmış olmasından dolayı UNESCO tarafından koruma altına alınmış ve tehlikedeki diller arasında sınıflandırılmış Karayca için dil, söz varlığına katkı ve kültürel kodların anlatıya yansımalarının tespiti açısından son derece önemlidir. Zira söz konusu edilen Yedi Bilge Hikâyesi, diğer bütün toplumlar gibi Karayların kimlik referanslarını, hikâyeler anlatarak ortaya koyma ve bu yolla yaşamın sonraki süreçlerinde karşılaşılabilecek zorluklara karşı iyi ve güçlü bir hikâye bırakmak çabasını özetleyen bir anlatıdır.

Hazarların varisleri olarak görülen Karay Türkleri, Museviliğin Karaim mezhebini benimsemiş ve bu mezhepten ismini almış bir Türk topluluğudur. Bu Türk topluluğu günümüzde Kırım, Litvanya, Polonya, Ukrayna, Türkiye (İstanbul), Amerika gibi çeşitli ülkelerde dağınık ve küçük gruplar hâlinde yaşamaktadır (Kuzgun, 2015: 232-267: 305-307).

Karayların kullandıkları dil (Karayca) UNESCO tarafından tehlike altındaki diller arasında sınıflandırılması ve koruma altında olması açısından oldukça mühimdir. Karay Türkçesinin bir diğer önemi ise bünyesinde eskicil özelliklere sahip sözcükleri bulundurmasıdır (Çulha, 2015: s. 17-18). Araştırmacılar, Karayca'yı Türk dilleri arasında *Batı*, *Kuzey Batı*, *Kıpçak* grubu içerisinde sınıflandırır (Aktaran: Tekin, 1989). Tekin ise Karaycanın iki diyalektine göre bir tasnif yapmıştır: Karaycanın Haliç diyalektine *tawlı* grubunun *kos-* alt grubundaki *yıl* alt bölümünün *its* bölümünde yer vermiştir. Trakay diyalektini ise *tawlı* grubunun *kos-* alt grubunun altındaki *kel-* bölümünün *toğuz* alt bölümünde sınıflandırmıştır (Tekin, 1989: 168). Jankowski, Tekin'in sınıflandırmasını temelde doğru bulmakla birlikte Karayca söz konusu olduğunda, yalnızca fonolojik ölçütlere dayalı bir sınıflandırmanın yetersiz kaldığını, bu nedenle morfolojik ölçütler uygulanarak geleneksel sınıflandırmanın yeniden değerlendirilmesi gerektiğini vurgular (Jankowski, 2003: 136-137).

Karay edebiyatının içeriğini; Tevrat çevirileri, *Koltcha* adı verilen dua kitapları gibi dinî metinler, bünyesinde halk edebiyatı ürünlerini barındıran *Mecumalar*, *Seğirnâme* türünden eserler, *Şettar* adı verilen çeyiz belgeleri ve çeşitli dergilerde yazılmış olan edebiyat ürünleri oluşturmaktadır. Bunlardan en önemlisi gerek içinde çeşitli halk edebiyatı ürünlerinin

bulunması gerek söz varlığına daha çok katkıda bulunması açısından cönk mahiyetindeki mecmualardır (Çulha, 2010: 36).

Karayca Yedi Bilge Hikâyesi, Prof. Dr. Henryk Jankowski tarafından fotoğraflandırılmış olan matbu bir ilmiyhâl kitabının¹ içinde yer almaktadır. Jankowski'nin Kırım'dan temin ettiği bu eser, *Çuf Devaş* isimli ilmiyhâl kitabının üçüncü bölümünü oluşturmaktadır. Siyasetname türü içerisinde değerlendirilebilecek hikâyeler; iyi bir devlet adamı olmanın yolunu erdem, fazilet ve bilgelik üzerinden inşa ederken anlatının dönüştürücü gücüyle toplumsal bilinci yükseltmeyi hedeflemektedir. Hikâyelerdeki yaşlı bilge motifi; modern psikolojinin en önemli isimlerinden Jung'un insanlığa ait ortak sembol yahut imgeler barındıran ve zihnin en karanlık ve derin bölgesi olarak nitelendirdiği kolektif bilinç dışıyla bağlantılı olarak ortaya koyduğu arketipler açısından da son derece önemli olup bu arketipin Karay toplum hafızasındaki görünümünü ortaya koymaktadır.

1. Yedi Bilge anlatılarının kökeni

Yedi Bilge hikâyelerinin kökeni Doğu'dur ve bu hikâyelerin Doğu'dan Batı'ya göçünü metinler üzerinden izlemek mümkündür. Hikâyelerin kaynağı hakkında gerekçelerle desteklenen çeşitli görüşler bulunmakta ve Yedi Bilge hikâyelerinin en eski biçiminin Sindbâd-nâmeler olduğu bilinmektedir. Söz konusu hikâyelerin kökeni ilk eserin elde olmaması sebebiyle çerçeve hikâye geleneğinden yola çıkılarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda Hint, İran ve İbrani kökenli olmak üzere üç varsayım ortaya atılmıştır. Orijinal metnin yokluğundan dolayı bu hikâyelerin kaynağına yönelik çalışmalarda bulgular birer iddiadan ibarettir. *Yedi Bilge* hikâyelerinin Doğu varyantı sekiz versiyondan oluşurken Batı varyantı yaklaşık kırk versiyondan oluşmaktadır. Bugüne kadar Yedi Bilge hikâyelerinin versiyonlarına dair yapılan hiçbir çalışmada söz edilmeyen Karayca yazılmış *Yedi Bilge Hikâyesi*, bu geleneğin *The Seven Sages of Rome*'un *Historia Septem Sapientum* versiyonuna dâhildir.

Sindbâd-nâmelerin kaynağı üzerine araştırma yapan Theodor Benfey (1866: 177), bu hikâyelerin Hint hikâyelerinin çerçevesiyle benzerliklerine değinen ilk araştırmacıdır. Thomas Wright (1845: I-II), Yedi Bilge hikâyelerinin doğuş kaynağı bilinmeyen çok eski bir zamanda yazıldığı düşünülen *Sendebad* isimli Hint hikâyesi olduğunu ve Yedi Bilge hikâyesinin Hindistan'dan Batı Avrupa'ya olan göçünü izleyebilecek materyallere sahip olduğunu belirtmiştir. *Yedi Bilge* hikâyesinin İngilizce şiir versiyonunu yayımlayan Wright, farklı versiyonlara ait hikâye özetlerine ve değerlendirmelerine de yer vermiştir.

Arap tarihçisi Mesudî (1841: 175), bu kitabı Kuruş/Kuş isimli Hindistan'daki bir kralın çağdaşı olan Sendebad adlı bir Hint filozofunun yazdığını ve söz konusu eserin kralın kütüphanesinde bulunduğunu ifade etmiştir.

Araştırmacı Clouston (1884: XXI), Sanskritçe ilk nüshası elde olmayan *Kitab-ı Sindbâd*'ın Hint masallarından en eskisi 6. yüzyıla dayanan ünlü Pança Tantra'nın hikâye çerçevesiyle benzerliklerinin tesadüfi olamayacağını göstererek Sindbâd-nâmelerin Hint kökenli olduğunu savunmuştur. Bu görüşü destekleyen başka bir Hint hikâyesi ise Budizm'in büyük savunucusu Asoka'nın hayatını anlatan hikâyenin çerçevesiyle Sindbâd-nâmelerin hikâye çerçevesinin benzer oluşudur (Clouston, 1884: XXIX).

B. E. Perry, “The Origin of the Book of Sindbad” adlı makalesinde bu hikâyelerin Hint kökenli olduğunu reddetmiş ve kökeninin Farsçaya dayandığını iddia etmiştir. Gerek hikâye içeriği çerçevesi gerek Pança Tantra, Kelile ve Dimne hikâyeleriyle zıt olan biçim kalıpları gerek en eski versiyonlardaki ana karakterlerin isimleri ve gerekse Hintli isimlerin yokluğu gibi bulgulardan yola çıkarak Sindbâd-nâme’nin Hint kökenli olmadığını kanıtlamaya çalışır (1960: 84). Bu iddiasını desteklemek için Hamza-i İsfahanî, Musa, Semerkandî gibi yazarların tanıklığına başvurarak hikâyenin Farsçaya dayanabileceğine yönelik alıntılar yapmış ve özellikle de Semerkandî’nin Farsça *Sindbâd-nâme* eserinin ön sözüyle Yunanca Syntipas’ın ön sözünde hikâyelerin Farsça olduğunun söylenildiğini belirtmiştir (1960: 27-28).

Stephen Belcher, 1987’de yayımladığı “The Diffusion of The Book of Sindbâd” adlı makalesinde Perry’nin geniş kapsamlı araştırmasına katılmakla birlikte Perry’nin cevap veremediği bazı açıkları olduğunu iddia etmiştir (1987: 34). Sindbâd-nâme’nin gerek eski İran dini olan Zerdüştlük ile ilişkisi gerek İran’ın tarihi ve felsefi malzemesinin bir karışımını yansıtması gerekse Sindbâd-nâme anlatısıyla İranlıların anlatı geleneğinin arasındaki benzerliklerden yola çıkarak Sindbâd-nâmelerin İran kaynaklı olma ihtimalini gözler önüne sermiştir (Belcher, 1987: 34-58).

Morris Epstein, *Tales of Sendebâr* adlı kitabında, Sindbâd-nâmenin İbrani kökenli olduğunu iddia etmiştir (1967: 35). Özellikle “A Hypothesis” bölümünde bu iddiasını güçlendirmek için birçok defa İbrani literatürüne ait eserlerin binlerce yıl sonra İbrani kökenli olduğunun ortaya çıkması gibi bir durumun mevcut *Sindbâd-nâme* için de geçerli olabileceği; *Ester Kitabı* ile paralelliklerin olması, eski devirlerde İbrani şair ve yazarların aşk, methiye vb. konularda kutsal kitabın dilini kullanmakta tereddüt ettikleri için çoğu eserlerin günümüze İbranice orijinal hâliyle gelememesi dolayısıyla da eldeki metinlerin iddiasını desteklemek için yetersiz oluşu, İbranice dil ve anlatım özellikleriyle Sindbâd-nâme’nin dilinin, ifade biçiminin uygunluğu gibi örnekler vermiştir (1967: 31-37).

Goedeke, “Liber de Septem Sapientibus” isimli yazısında hem Latince Liber de Septem Sapientibus’u yayımlamış hem de bu çalışmasında *Yedi Bilge* hikâyelerinin ilk tasniflerinden birini oluşturmuştur (1866). Hikâyelere vermiş olduğu Latince isimler, *Yedi Bilge* hakkındaki literatürde genel bir geçerlilik kazanmıştır.

Yedi Bilge hikâyelerine yönelik en detaylı çalışma, Killis Campbell’a aittir. Campbell (1907), İngilizce versiyonlarını çok daha detaylı bir şekilde ele aldığı *The Seven Sages of Rome* isimli kitabında *Yedi Bilge* hikâyelerinin kaynağına, Doğu ve Batı versiyonlarına da yer vermiştir.

Batı’da *Yedi Bilge* hikâyeleri, kaynakları ve versiyonları üzerine pek çok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalarda yalnızca Batı varyantıyla sınırlı kalınmamış, Doğu varyantına da mutlaka yer verilmiştir. Batı’daki çalışmalarda İstanbul’da basılan Ermenice *Yedi Bilge* hikâyelerine yer verilmesine rağmen Türkçe *Yedi Âlimler Hikâyesi* ve Karayca *Yedi Bilge Hikâyesi*’nden bahsedilmemiştir.

Türkiye’de *Yedi Bilge* hikâyeleri üzerine yapılan tek inceleme, Ermeni harfli Türkçe *Yedi Âlimler Hikâyesi*’nin çeviri yazısının ve dil incelemesinin yapıldığı Seda Kaya’nın (2021) çalışması olup burada *Yedi Bilge* hikâyesinin kaynağına, versiyonlarına ve bu konuda yapılan çalışmalara yer verilmemiştir.

2. Yedi Bilge anlatılarının varyantları

Çerçeve hikâyedeki değişiklikler, bilge isimlerine yer verilip verilmemesi, iç hikâyelerin sayıları, bazı iç hikâyelerin bulunmayışı gibi açılardan değerlendirildiğinde *Yedi Bilge* hikâyelerinin Doğu ve Batı olmak üzere iki varyantı bulunmaktadır. Batı varyantında *Sindbâd*'dan hiç bahsedilmezken Doğu varyantında *Sindbâd*, merkezdeki karakterdir. Batı varyantında bilgiler yalnızca her biri tek bir hikâye anlatırken (toplamda on beş iç hikâye) Doğu varyantında bilgelerin her biri iki ya da daha fazla hikâye anlatır. Bu da Doğu varyantının hikâye sayısını ve çeşitliliğini artırmıştır. Batı varyantında orijinal hikâyelerden yalnızca dördüyle karşılaşılırken bu dört hikâye (Canis, Aper, Senescalcus ve Avis), Doğu ve Batı sahasının ortak hikâyeleridir (Campbell, 1907: XV).

2.1. Anlatıların Doğu varyantı

Yedi Bilge hikâyelerinin kökeni Doğu'dadır. Hikâyenin Doğu varyantlarındaki ismi, *Sindbâd-nâme*'dir. *Sindbâd-nâme*, Türk halk edebiyatında *Yedi Vezirler* ve *Yedi Âlimler* hikâyesi olarak meşhur olmuş bütün dünyanın halk ve yüksek sınıfında yer almış sayısı az sayıdaki hikâyelerinden biridir (Ateş, 1948: 1). *Yedi Bilge* adıyla Batı'da hemen hemen her dilde çeşitli versiyonları bulunan *Sindbâd-nâmelerin* Doğu'da Süryanice (1), Yunanca (1), İbranice (1) Eski İspanyolca (1), Arapça (1) ve Farsça (3) olmak üzere sekiz versiyonu bulunmaktadır (Campbell 1907: XI; Epstein, 1967: 329). Ahmet Ateş, söz konusu ana versiyonların isimlerini verip *Sindbâd-nâmelerin* Doğu'da; 4 Arapça, 5 Farsça ve 3 Türkçe versiyonunun bulunduğunu bildirmiştir (1948: 2-25).

Wright, orijinal kaynağından benzer şekilde yazılış tarihi bilinmeyen üç hikâye türetildiğini belirtmiştir. Bu hikâyeler arasında çok az farklılıklar bulunmaktadır: 1800'de Jonathan Scott tarafından İngilizceye tercüme edilen kral, oğlu ve yedi vezirin Arapça hikâyesi; İbranice *Sendabar* hikâyesi; Yunanca *Syntipas* hikâyesidir. Bunların her birinde genç bir prens, kral ve eşi tarafından haksız yere suçlanır, yedi bilge tarafından savunulur (Wright, 1845: II). Campbell ise Doğu grubunun en eski versiyonunun Süryani *Sindban* olduğunu ve tarihinin Theodor Nöldöke tarafından 10. yüzyıl olarak belirlendiğini ifade etmiştir (1907: XII). Ayrıca Musa'nın 8. yüzyılda yazdığı fakat kayıp olan Arapça metninin varlığından bahsederek Campbell, Musa'nın metninin bu Süryani versiyonun kaynağı olabileceğini de eklemiştir (1907: XIII).

Clouston, *Sindbâd-nâme*'nin ana vatanı olan Hindistan'dan İran'a getirilip Pehleviceye (Orta Farsça), Pehleviceden Musa'nın Arapçaya; Arapçadan Süryaniceye, eski İspanyolcaya, İbraniceye; Süryaniceden de Yunancaya çevrildiğini iddia etmiştir ve *Binbir Gece Hikâyeleri*'nin içinde bulunan *Yedi Vezir* hikâyesiyle *Dari*'nin eserinin de Arapçaya dayandığını ifade etmiştir (1884: XXXIX-XLIV).

2.2. Anlatıların Batı varyantı

Yedi Bilge hikâyesi, Batı'da Doğu'dakinden çok daha büyük ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Yaklaşık kırk versiyonu olan *Yedi Bilge*'nin iki yüzden fazla yazması ve yaklaşık iki yüz elli baskısı bulunmaktadır (Campbell, 1907: XVII).

Ana kaynağının kayıp olmasından dolayı Batı varyantının nasıl oluştuğunu açıklamak oldukça güçtür. Ağırlıklı görüş, Batı varyantının ana kaynağının Doğu varyantı olmasıdır. Batı varyantının kaynağını Doğu'dan aldığını iddia eden araştırmacılar arasında söz konusu varyantın hangi Doğu versiyonuna dayandığı konusu tartışmalıdır.

Bazı araştırmacılar Batı varyantlarının kaynağının Yunanca versiyon olduğu üzerinde hemfikirler fakat araştırmacıların büyük bir çoğunluğu İbranice versiyonun da Batı varyantlarının ana kaynağı olabileceğini iddia etmektedir (Campbell, 1907: XVI).

Epstein, İbraniler aracılığıyla söz konusu hikâyenin Doğu'dan Batı'ya aktarıldığı görüşünü savunmuştur (1967: II) Campbell da İbrani versiyon ile Batı tipi varyantın ortak özelliklerini altı maddede açıklamıştır: Birincisi, bilgilerden isimleriyle bahsedilmesi; ikincisi, prensi eğitime görevinde ve kendilerini güvence altına alma çabalarında bilgiler arasında bir rekabet olması; üçüncüsü, bilgelerin kralın danışmanları olmamaları ve prensi savunmaları; dördüncüsü, Aper hikâyesinde bir maymunun değil bir adamın macerasının yer alması; beşincisi, Avis hikâyesinde evin tepesindeki bir açıklık aracılığıyla kuşun aldatılması; altıncısı ise aynı hikâyede bir hizmetçinin, adamın karısının uyguladığı aldatmacanın ortağı olarak kurgulanmasıdır (1907: XVI-XVII).

Campbell (1907: XVI), Doğu ve Batı varyantı arasındaki oldukça fazla olan farklılıklara dayanarak Batı varyantının herhangi bir Doğu varyantının tercümesi olmadığını ve bu Batı varyantının sözlü anlatımlardan ortaya çıktığını savunmuştur.

Ana kaynağı konusunda farklı görüşler bulunan *Yedi Bilge* hikâyesinin ilk olarak Fransa'da geniş bir popüleriteye ulaştığı ve oradan Avrupa'nın hemen her dilinde ortaya çıkana kadar yayıldığı kabul edilmektedir (Epstein, 1967: 334).

Hikâyelerin Batı varyantı temelde iki ana versiyona ayrılır: *Dolopathos* ve *The Seven Sages of Rome*. Batı grubunun korunan en eski versiyonu *Dolopathos*'dur (Epstein, 1967: 334). *Dolopathos*'un en eski versiyonlarından biraz daha sonrasında yazılan pek çok yazmada korunan *Sept Sages de Rome* ise Batı'nın temel versiyonudur (Campbell, 1907: XVIII).

3. Karayca *Yedi Bilge* anlatısı

Karay Türkçesinin Kırım ağzıyla yazılmış *Yedi Bilge* anlatısı 38 yaprak (76 sayfa) olarak tasarlanmış olmasına karşın 11 ve 12. yaprakları kopuk olduğu için 36 yapraktan oluşur. Anlatının sayfa numaralandırması, İbrani alfabesine göre yapılmıştır. Bu numaralandırmada bir karışıklık söz konusudur. 38 numaralı yaprakta bitmesi gereken hikâye, 34. yapraktan sonra mükerrer 31-32-33 ve 34 olarak numaralandırılmasından dolayı 34. yaprakta bitmiş gibi görünür. Ayrıca hem 15. yaprakta hem de 15. cüzde 15 sayısı (טו) şeklinde yazılması gerekirken (ט) 9 + (ו) 6 = 15 mantığından hareketle טז) şeklinde yazılmıştır. Metinde ilki 3b'de görülen dört yaprakta bir verilen numaralandırma sistemi de vardır. Cüz ya da bölüm diye adlandırabileceğimiz bu sayılar 10'dan başlayıp 18'e kadar devam etmektedir.² Metin, hikâyelerin başladığı sayfalar dışında 32 satırdan oluşmaktadır.

Metin üzerinden yazarı ve basım tarihi hakkında bilgi sahibi olunamıyorsa da araştırmalarımız sonucunda çalışmaya esas olan metnin Veronika Klimova'nın Karay ilmi hâlleri

üzerine hazırlamış olduğu doktora tezinden hareketle M. Kazaz tarafından 1835 yılında yayımlanan ve üç bölümden oluşan *Çuf Devaş* isimli bir ilmihâlin üçüncü bölümü olduğu anlaşılmaktadır (Klimova, 2017: 88-95). İncelenen hikâye, Jankowski'nin 2012 tarihli *Literatura Krymskokaraimska* başlıklı çalışmasının bibliyografyasında, 13 numaralı kayıt olarak *Meşalim u Ma 'asiyot* adıyla yer almaktadır (58). Söz konusu eserin 21 yapraktan oluşan ilk bölümü dinî şiirleri; ikinci bölümü *Tuv Ta 'am* isimli 13 yapraklık ilmihâli ve üçüncü bölüm, *Meşalim u Ma 'asiyot* isimli 94 yapraktan oluşan çeşitli didaktik hikâyeleri içermektedir (Zajaczkowski, 1926: 10). Çalıştığımız metin, baskı karakteri ve metin kenar süslemeleri açısından Klimova'dan edindiğimiz *Çuf Devaş* isimli metnin ilk sayfasının fotoğrafıyla görsel olarak eşleşmektedir. Ayrıca metinde *Meşalim u Ma 'asiyot* bölümü öncesi *Tuv Ta 'am* bölümünün son sayfası bulunmaktadır. Bu açılardan değerlendirildiğinde bahsi geçen eserlerin aynı eser olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Elimizdeki metin eksik sayfalar dâhil 38 yapraktan (76 sayfa) oluşmaktadır fakat Zajaczkowski'nin verdiği bilgiye göre bu bölüm 94 yapraktan oluşmalıdır. Her ne kadar eldeki metnin son sayfasının ardında herhangi bir sayfa görünmese de Yedi Bilge Hikâyesi'nin ardından başka bir hikâyenin başladığı muhtemeldir. Metnin sekiz sayfada bir numara verilerek bölümlere ayrılmasından hareketle metinden önce 8-9 bölümlük bir eksiklik olduğu tarafımızca tespit edilmiştir. Bu da *Çuf Devaş ve Tuv Ta 'am* bölümlerinin toplam yaprak sayısı ile örtüşmektedir.

Çerçeve hikâyenin içinde; yedisi kraliçe, yedisi bilgiler ve bir tanesi de prens tarafından anlatılan on beş hikâye bulunmaktadır. Hikâye sıralaması şu şekildedir: Arbor, Canis, Aper, Puteus, Gaza, Avis, Sapientes, Tentamina, Virgilius, Medicus, Senescalcus + Roma, Amatores, Inclusa, Vidua, Vaticanum + Amici. Kitapta altıncı hikâye Avis'in sonu (Tüccar ile Dudu Kuşu) ile yedinci hikâye Sapientes'in başında (Yedi Alim Arkadaşı Olan Padişah) eksiklikler, kopuk sayfalar vardır. Bu koparılmış sayfalar 11. ve 12. yapraklardır.

Hikâyede yer alan karakterlerin bazılarının adlarında farklılıklar söz konusudur. Hikâyede Urum padişahının adı Ponciyanus; Ponciyanus'a kızını ve krallığını veren padişah Mozlıs'tır. Prensın adı da Tuqqiyadinus/ Tuqqidinus/ Tuqyanus şeklinde geçmektedir. Prensın ne öz annesinin ne de üvey annesinin ismine yer verilmiştir. Yedi İlimdar, Ustaz olarak adlandırılan bilgelerin isimleri: Ponsilyanus, Centüli, Gerdün, Malxiorek, Avustupus / Avutpus, Qavqyanus / Cicishavus / Cicisavus ve Avğus'tur.

Diğer hikâyelerde de olduğu gibi prens, yedi yaşında bilgelere verilmiş ve yedi yıllık bir eğitim almıştır. Karayca Yedi Bilge Hikâyesi varyant-versiyon açısından değerlendirildiğinde *Sindbâd*'ın yer almaması, bilgelerin isimlerine yer verilmesi, isimlerin Latince olması, her bilgenin bir hikâye anlatması ve dolayısıyla on beş hikâyenin bulunması gibi verilerden hareketle Batı varyantına bağlı bir versiyondur.

Karayca *Yedi Bilge Hikâyesi*'nin Batı'daki ana versiyonlardan biri olan Dolopathos ile Dolopathos'un Sicilya Adası'nda hüküm sürmesi, prensin adının Lucinius olması, öz annenin adının Auguste olması, üvey annenin ve bilgelerin isimlerine yer verilmemesi, bilgiler yerine, aynı Sindbâd gibi, prensi eğitmede Virgil'in ön plana çıkarılması, prensin hiç hikâye anlatmaması, prensin yerine Virgil'in hikâye anlatması ve son olarak farklı iç hikâyelere yer

verilmesi açısından değerlendirildiğinde uyuşmadığı görülmektedir. Hikâyelerin yedi tanesini kraliçenin, yedi tanesini bilgelerin, bir tanesini de prensin anlatması ve toplamda on beş hikâyenin olması, yedi bilgenin her birinin eşit öneme sahip olması ve isimlerinin Latince olarak verilmesi gibi hususlar değerlendirildiğinde söz konusu Karayca anlatının Seven Sages of Rome versiyonuyla paralellikler gösterdiği gözlenmektedir.

3.1. Anlatıdaki olay örgüsü

Olay örgüsü, olayların sayısı ve anlatılış biçimlerine göre üç kategoride değerlendirilir: Tek bir kişi veya tek bir olaya bağlı bir anlatım söz konusu ise tek zincirli olay örgüsü, birden fazla olay akışına sahip ise çok zincirli olay örgüsü, olaylar iç içe girmiş bir olay zincirine sahipse helezonik olay örgüsü olarak tanımlanmaktadır (Çetişli, 2016: 85-86).

Olay içine yerleşmiş olaylardan oluşan çerçeve hikâye tekniğiyle oluşturulan ana metin tam bir helezonik olay örgüsüne sahiptir. Bir sonraki gelişme için ders çıkarılmasını sağlayan ve yeni gelişmeleri doğuran iç hikâyelerle bu helezonik yapı kurulmuştur. İç hikâyelerde ise tek zincirli olay örgüsüyle kurgulanmış anlatı hâkimdir.

Karayca *Yedi Bilge* anlatısının ana çerçevesini bir kral ile oğlunun öyküsü oluşturur. Kralın bir oğlu olur ve eşi vefat ettikten sonra oğlunu eğitim için bilge ya da bilgelere teslim eder. Bu sırada başka bir kadınla evlenir. Eğitim sonunda saraya dönme vakti geldiğinde prens, yıldızlar aracılığıyla başına gelecekleri ve buna çözüm olarak yedi gün hiç konuşmaması gerektiğini öğrenir. Saraya gittiğinde hiç konuşmaz, üvey annesi prense iftira eder. Prens, yedi gün boyunca kendini hiç savunmaz. Prensın öldürülmesi için üvey anne, krala her gün bir hikâye anlatır. Buna karşın prensi kurtarmak üzere yedi bilgenin her biri her gün bir hikâye anlatır. Sekizinci gün prens de bir hikâye anlatır ve ölümden kurtulur.

Metin hikâye tekniği açısından değerlendirildiğinde ilk olarak çerçeve hikâyenin doğası gereği yapısal tekrarlar ve yinelenmeler göze çarpar. Bilgelerin her birinin isimlerine yer verilmesine rağmen hiçbirinin bir diğerinden farkı yoktur. Bilgeler, anlatının akışını bozmadan serbestçe değiştirilebilir şekilde esnek bir biçimde tasarlanmıştır. Gerek Doğu gerek Batı'da Yedi Bilge anlatılarının pek çok versiyonu olmasının temel sebeplerinden biri de çerçeve hikâye tekniğine bağlı olarak oluşturulmuş olmasıdır. Bilgeler; farklı versiyonlarda, farklı isimlerde, farklı sayıda ve farklı hikâyeler anlatsalar da çerçeve hikâye tekniği çatısı altında anlatının akışı bozulmamıştır. Karayca versiyonda olduğu gibi anlatıcının engelleyici, geciktirici veya önleyici çabalarla, yani zaman kazanma maksadıyla, iç hikâyelerden yararlanması da çerçeve hikâyenin temel yöntemlerinden birisidir. Metindeki iç hikâyeler şunlardır:

Arbor (Meyveli Ağacın Hikâyesi) 5a/17-5b/13: Sultan, bu meselde ölen ağacı padişah; fidanı ise şehzade ile eş tutar. Padişahın şifalı ağaç gibi herkesi iyileştirdiğini, fakir fukarayı doyurduğunu; şehzadenin ise bir fidan gibi ağacı, yani padişahı, yerinden etmek istediğini ifade eder. Her ne kadar fidan, ağacı yerinden etse de yaşayamaz yani şehzade, padişahı alt etmek istese de kendisi padişah gibi hüküm süremez. *Arbor* hikâyesi yalnızca *The Seven Sages of Rome* versiyonlarında bulunan bir hikâyedir (Campbell, 1907: LXXVIII).

Canis (Finonun Hikâyesi) 6a/31-7a/29: Bilge, anlattığı bu meselde padişaha kadın sözüyle bir köpeği öldürenin son derece acı bir sonu olduğu gerçeğine kıyasla evladını öldürenin acısının ve sonunun tahmin edilemeyecek derecede kötü olabileceğini ifade etmiştir. *Canis* hikâyesi; *Sindbâd-nâme*, *Dolopathos*, *The Seven Sages of Rome* dâhil tüm *Yedi Bilge* versiyonlarında bulunan ortak hikâyedir. Doğu varyantında *Canis*, Batı varyantına göre çok daha kısa ve basittir. *Sindbâd-nâme*'de koruyucu hayvan kedir (Campbell, 1907: LXXVIII; Clouston, 1884: 56; Fidan, 2012: 38). *Dolopathos*'ta ise yoksul bir aile üzerinden işlenen hikâyede köpeğin yanı sıra babanın bir de kartalı vardır (Campbell, 1907: LXXVIII-LXXIX).

Aper (Padişah ile Çobanın Hikâyesi) 7b/13-8a/12: Sultan, bu meselde ormandaki domuzu herkese saldırdığı korkudan dolayı padişaha benzetir. Çoban, şehzade; ağaç ise bilgelerdir. Çoban nasıl ki ağacı kullanarak domuzu uyutup kandırarak öldürdüyse şehzade de bilgelere kullanarak padişahı kandırıp yok edecektir. Aper, Yedi Vezir ve Nahşebî versiyonu hariç *Sindbâd-nâme*'de ve *The Seven Sages of Rome*'un tüm versiyonlarında bulunan hikâyedir (Campbell, 1907: LXXXII).

Puteus (Kocasını Rezil Eden Kadının Hikâyesi) 8b/1-9b/1: Bu mesel, kadın sözüne inananın insanın başına ne gibi belalar getireceğini padişaha anlatmak için bilge tarafından anlatılmıştır. Bilge, anlattığı hikâyeyle padişaha, eşinin sözüne uyarsa ihtiyar adam gibi âleme rezil rüsva olacağı mesajını verir. Puteus, *The Seven Sages of Rome*'un Varnhagen tarafından düzenlenen İtalyanca nesir versiyonu dışındaki tüm versiyonlarında ve *Dolopathos*'ta bulunan hikâyedir (Campbell, 1907: XC).

Gaza (Babasının Kafasını Kesen Evlat Hikâyesi) 9b/14-10b/3: Sultan, bu meseli zamane çocuklarının insanın başına ne gibi felaketler getirebileceğini padişaha göstermek için nakletmiştir. Padişah, oğlunun sözüne güvenirse bu adam gibi zarara uğrayacaktır. *Gaza*, *Dolopathos* dâhil Batı'nın tüm versiyonlarında bulunan hikâyedir. Bu hikâye, *The Seven Sages of Rome* versiyonlarında daha basit bir şekilde ele alınırken *Dolopathos* versiyonlarında daha detaylandırılarak ele alınır (Campbell, 1907: LXXXV-LXXXVI).

Avis (Tüccar ile Dudu Kuşunun Hikâyesi) 10b/19-10b/31: Eksik olan bu iç hikâye, Bilge tarafından yine kadınların aldatıcılığını anlatmak için nakledilmiştir. Buradaki sayfalar, düzgün bir şekilde bilerek ve isteyerek koparılmış izlenimi uyandırmaktadır. Bu bölümün eksik olmasının sebebi olarak hikâyenin müstehcen bir şekilde devam etmesi gösterilebilir. *Dolopathos*'ta bulunmayan bu hikâye, *The Seven Sages of Rome*'un Galler versiyonu dışındaki tüm versiyonlarında ve *Sindbâd-nâme*'nin tüm muntazam versiyonlarında bulunur (Campbell, 1907: XCVII).

Sapientes (Yedi Âlim Arkadaşı Olan Padişahın Hikâyesi) 13a/1-13a/17: Başlı eksik hikâyenin sonundan anlaşıldığına göre bu hikâye, yedi âlim arkadaşı olan padişahın hikâyesidir. Sultan, bu hikâyeyi sihirbazların yaptığının aynısını şehzadeyi yetiştiren bilgelerin de padişaha yapacağını, bilgelerin sözüne güvenilmemesi gerektiğini vurgulamak için anlatır. *Sapientes* yalnızca *The Seven Sages of Rome* versiyonunda bulunur (Campbell, 1907: C).

Tentamina (Fitneci Kadının Hikâyesi) 13b/1-15a/26: Bilge, burada yine kadına güvenilmeyeceğini, kadının suçu bağışlansa da yine bildiğini okuyacağını padişaha bu meselle anla-

tır. Tentamina yalnızca *The Seven Sages of Rome* versiyonunda bulunur. Versiyonlar arasında çok sayıda küçük farklılıklar mevcuttur (Campbell, 1907: XCIII).

Virgilius (Tamahkâr Padişahın Hikâyesi) 15b/7-16b/23: Sultan, bu meselde tılsımı padişaha benzetir. Şehri, hükümdarlığı koruyan o tılsım, padişaktır. Dört akıllı kişi ise padişahın yedi bilgesidir. Bu yedi bilgenin meseldeki dört akıllı kişi gibi amacı padişahı kandırmak ve hükümdarı devirmektir. Sultan, bu meselle kötü düşünceli bilgelerin sözüne kanıp yanlış kararlar almaması için padişahı uyarır. Virgilius yalnızca *The Seven Sages of Rome*'da bulunur (Clouston, 1884: 337).

Medicus (Talebesini Öldüren Tabibin Hikâyesi) 17a/6-18a-14: Son pişmanlığın fayda etmediğini anlatan bu meselde bilge, padişaha oğlunu öldürdüğünde bir gün oğlunun lazım olma ihtimalini düşünmesi gerektiğini vurgular. Böyle bir durumda karısının sözüne inanıp oğlunu öldürdüğüne pişman olsa da fayda gelmeyeceğini belirtir. Medicus yalnızca *The Seven Sages of Rome* versiyonunda bulunan bir hikâyedir (Campbell, 1907: LXXXIV).

Senescalcus + Roma (Alimlerin Aldattığı Padişahın Hikâyesi) 18b/4-20a/3: Bu mesel yedi bilgeye güvenilmemesi gerektiğini vurgulamak için sultan tarafından anlatılmıştır. Sultana göre meseldeki bilgelerin yedi gün boyunca padişahı oyalayıp ardından kandırıp padişahın ölümüne sebep olmaları, bilgelere inanmaya devam ederse kendi padişahının da başına gelecek olan sondur. *Senescalcus*, *Yedi Vezir*'in Habicht metni, Nahşebî versiyonu, *Dolopathos*, “Versio Italica” ve Orta İngilizce el yazmalarından Cambridge University Ff. II. 38 haricinde tüm Batı ve Doğu *Yedi Bilge* hikâyelerinde bulunur (Campbell, 1907: XCI).

Amatores (Bir İhanet Hikâyesi) 20b/13-22a/2: Bilge, bu meseli kadınların kötülüğünü, kadınlara uyulduğu takdirde başa gelebilecek felaketleri padişaha anlatmak için nakleder. Zira kadınların sözüne güven olmaz, onların ipiyle kuyuya inilmez. *Amatores*, *The Seven Sages of Rome*'un yalnızca *Historia Septem Sapientum* versiyonunda ve *Sindbâd-nâme*'de görülen hikâyedir. Campbell, 2811 numaralı notunda bu hikâyenin aslen *Sindbâd-nâme*'ye ait bir hikâye olduğunu ifade etmiştir (1907: 177).

Inclusa (Kıskanç Adamın Hikâyesi) 22a/17-24b/15: Bilge, karısı elinden alınan şahın başına gelenlerden hareketle kişinin ne bulursa sevdiğinden bulacağını ifade etmek için nakletmiştir. Bu hikâye, *Dolopathos* versiyonlarında *Puteus* hikâyesiyle birleştirilerek sunulur (Campbell, 1907: CIX).

Vidua (Sözde Âşık, Sözde Muhabbet Hikâyesi) 25a/2-26a/15: Bilge, bu meseli padişaha ne olursa olsun asla kadın sözüne inanılmaması gerektiğini anlatmak için nakleder. *Vidua* yalnızca *The Seven Sages of Rome* versiyonunda bulunur (Campbell, 1907: CI).

Vaticinum + Amici (Evladını Denize Atan Babanın Hikâyesi) 28a/8: Şehzade bu meselde kendini İskender ile eş tutmuştur. İskender'in ailesinin oğlunu katletmek istemesi gibi padişah da şehzadeyi yedi kere katletmeyi istemiştir. İskender'in hikâyesinde de olduğu gibi Tanrı'nın buna izni olmadığı ve Tanrı, doğru olanın yanında olduğu için sultan ve padişah da bu dileğine kavuşamamıştır. *Vaticinum + Amici*, *The Seven Sages of Rome*'un Leroux de Lincy versiyonu dışındaki tüm versiyonlarında bulunur (Campbell, 1907: CXII).

3.2. Yedi Bilge sembolizmi

Metinde sıkça sözü edilen yedi sayısı ve yedi bilge, kadim çağlardan beri kolektif bilinçaltında önemli bir sembol olarak yer almıştır. “Çok eskiden beri 7, insanlığı kendine hayran bırakmıştır” (Schimmel, 1998: 140). Yedi sayısına atfedilen kutsallık genel bir inançtır (Hançerlioğlu, 2000: 557). Tüm bu yedi bilge ve yedi sembolizmi düşünüldüğünde *Yedi Bilge* anlatılarının rastgele kurgulanmadığı aşikârdır. Bu anlatıların hem Doğu’da hem Batı’da benzer şekillerde bulunması ve benimsenmesi aslında *Yedi Bilge* ve yedi sembolizminin tüm kültürlerde ve inançlarda karşılık bulduğunun bir göstergesidir. Tarihsel olarak, *Yedi Bilge* anlatılarının yazılı geleneği esasen aydın ya da seçkin edebiyatına özgü bir olgu olsa da, bu etkinin yalnızca bu alanlarla sınırlı olmadığı açıktır. Tam tersine, 19. ve 20. yüzyıllarda sözlü gelenekte yer alan çok sayıda yaratıcı yeniden anlatım, bu hikâyelerin çok çeşitli uluslararası dinleyici kitleleri üzerindeki kalıcı cazibesini belgelemiştir (Marzolph, 2004: 203). Çerçeve hikâye, yedi sayısının görünüşleri bakımından değerlendirildiğinde padişahın yedi yaşında olan şehzadeyi, yedi bilgeye, yedi yıllığına ilim irfan öğreysin ve tahta oturmaya yaraşır biri hâline gelsin diyerek teslim etmesi; şehzadenin remil bakarak yedi gün boyunca konuşmazsa başına gelecek olan beladan kurtulacağını görmesi ve ayrıca bu yedi günde yedi kere katledilmeye götürüleceğini ve yedi kere bu durumdan bilgiler aracılığıyla kurtulacağını görmesi; yola çıkmadan önce gece yarısı uyurken şehzadenin rüyasında gördüğü yedi dalı olan ağacın bilgeler tarafından yedi gün olarak yorumlanması; yedi gün boyunca her gün sultanın bir hikâye anlatması ve karşılığında bilgelerin bir hikâye anlatması; padişahın yedinci gün yedinci bilge tarafından anlatılan yedinci hikâyenin sonunda oğlunu öldürmediğinden dolayı içinin rahatlaması ve yedinci günün sonunda oğlunun konuşma yasağının olduğunu öğrenmesi; yedinci günün bitmesinin ardından tüm gerçeklerin gün yüzüne çıkması ve şehzadenin iyi bir kral olarak yetişmesi için yedi sayısının kolektif bilinçteki izdüşümü ve kutsallık atfedilen şekliyle kullanıldığını göstermektedir.

Yedi Bilge hikâyelerinde bilgelerin gizli ilimleri şehzadeye öğretmeleri, şehzadenin arınma ve bilgi yollu aydınlanmasını sağlamaları ve hatta şehzadenin bilgelerden çok daha üstün hâle gelmesi, Enki kültündeki ritüellerin *Yedi Bilge* anlatılarında da yansımalarını gösterir. Ayrıca Enki kültüründe önemli bir yeri olan, ritüellerini etrafında gerçekleştirdikleri yedi dalı hayat ağacına da şehzadenin rüyası vasıtasıyla değinilmiştir. Hayat ağacı; insanın denemelerden geçirilerek olgunlaşmasına, her şeyi bilmeye, bilgeliğe ve hatta Tanrı’ya işaret etmektedir. Şehzadenin yola çıkmadan önce hayat ağacını rüyasında görmesi de tam olarak bu sınanmanın başlayacağını ve başarılı olması durumunda bilgi açısından en üst seviyeye ulaşacağını göstergesidir. Şehzade, yedi gün boyunca hiçbir surette konuşmayarak üvey annesinin oyunlarına gelmeyerek vereceği sınavla kemale erişecektir. Bu noktada dikkati çeken husus, Sümerlerin Yedi Bilge’sine atfedilen pek çok özelliğin Yedi Bilge anlatısındaki bilgelerde de görüldüğüdür. Sümerlerde medeniyeti öğreten, devlet ideolojisinde önemli bir yeri olan, sarayın korunması ve kötülerin (kötü ruhların) uzak tutulması için koruyucu figürler olarak görülen bilgeler, Karayca *Yedi Bilge* anlatısında da devletin önemli bir figürü ve koruyucusu olarak kurgulanmıştır. Nitekim şehzadenin öldürülmesini engellemeleri, iftiralardan kurtulmasını sağlamaları ve kralı bu konuda ikna etme çabaları hep devleti korumak, seçilmiş kişiyi (şehzadeyi) kollamak amaçlıdır. İslam mistisizminde *Yedi Abdal* olarak bilinen bu

bilgeler; düzenin korunması, kötülüklerin giderilmesi, belaların defedilmesi gibi görevler bakımından söz konusu edilen anlatı metnindeki bilgelere denk düşmektedir.

Yedi sayısının taşıdığı belki de en önemli sembolik değer; bir işin birleşmesini, tamamlanmasını, parçaların bir araya gelmesini ve ulaşılması istenen seviyenin sonunu anlatmasıdır (Şentürk, 2020: 81). Kısaca yedi sayısının sembolik değeri, bir işin en mükemmel hâlini ifade eder. Şehzadenin yedi yaşında eğitilmesi için bilgelere verilmesi; yedi yaşın eğitim için en uygun, doğru yaş olmasıyla ilişkilidir. Yine şehzadenin eğitiminin yedi yıl sürecek olması, şehzadenin en mükemmel derecede eğitiminin tamamlayabilmesinin şartıdır. İnsan gelişiminin yedi yıllık aşamaları olduğu ve bu yedi yıllık aşamalarla ahlaki ve ruhsal mükemmelliğe erişildiğine yönelik inançların varlığı söz konusu şartın nedenini açıklamaktadır (Schimmel, 1998: 141-142). Yedi gün sürecek olan sınama sonucunda şehzadenin kurtuluşu ise şehzadenin mükemmelliğe ulaşmadaki son adımıdır. Nitekim hikâyenin sonunda şehzade, bilgi açısından tüm üstatlarını ve hatta Aristo gibi tüm başka üstatları geçen, merteye açısından bir ülkenin padişahı makamına yükselen halkın en sevdiği ve saydığı kişi olur. Özetle şehzade; kemale erer, mükemmelliğe ulaşır.

İç hikâyelerde, çerçeve metinden farklı bir şekilde, yedi sembolizmiyle karşılaşılır. *Yedi Âlim Arkadaşı Olan Padişahın Hikâyesi*'nde (13a/1- 13a/17) yatağın altından yedi suyun fışkırması, kötü yedi bilgenin padişahı bu yedi su vasıtasıyla büyülemesi, bu bilgelerin öldürülmesiyle suların kesilmesi ve büyü'nün bozulması konu edinilir. Burada Yedi Bilge, sihirbaz ve büyücü olarak gösterilmiştir. Bilgelerin büyü için yine yedi sayısını kullanarak bir büyü oluşturmaları da tesadüfi değildir. Yedinin olumsuz manada kullanılan büyü ve büyücülükle ilişkisi de çok eskilere dayanmaktadır. Yedi sayısının büyü sayısı olarak uzun süre kullanıldığı büyü ve özellikle simyadaki süreçlerden açıkça anlaşılmaktadır (Schimmel, 1998: 164, 166). Sümer, Hitit, Asur, Urartu vb. medeniyetlerde *Yedi Bilge* heykellerinin devleti koruması maksadıyla sarayların girişine, binaların zeminlerine gömülmesi, daha önce de belirttiğimiz üzere, bu *Yedi Bilge*'nin büyü'lü doğasını ve yedinin büyüyle bağını gözler önüne sermektedir.

İç hikâyelerde yedi rakamı; büyü, hile, aldatmaca ve kötülükle birlikte olumsuz manada kullanılmıştır. Bunun temel sebebi, iç hikâyelerden örnek verdiğimiz meselleri sultanın, yani yedi bilgeye karşı olan üvey annenin, nakletmesidir. Çerçeve hikâyede olumlu anlamda bilgi, bilgelik, mükemmellik sembolleriyle karşımıza çıkmasının sebebi ise temel olarak *Yedi Bilge* ve şehzadeyi konu edinmesinden kaynaklanmaktadır.

Sonuç

İnsanlığın varoluş serüvenine eşlik eden anlatı geleneği, mitolojik çağlardan bu yana hem bireysel hem toplumsal hafızada iz bırakarak günümüze ulaşmış, ışığını ve cazibesini hiçbir zaman yitirmemiştir. Bu anlatı geleneğinin en belirgin ve evrensel örneklerinden biri de hiç kuşkusuz Yedi Bilge hikâyeleridir. Doğu'da doğup Batı'ya uzanan bu anlatılar, kolektif bilinç dışında yer eden bilge arketipi ile yedi sayısının evrensel sembolizmi etrafında şekillenmiş; toplumların ortak kültürel mirasında çok katmanlı anlamlar kazanmıştır. Çalışmamıza konu olan, Karay Türkçesiyle yazılmış ve İbrani harfleriyle kaleme alınmış

Yedi Bilge hikâyesi hem dilsel hem de kültürel anlamda önemli veriler sunmaktadır. Çerçeve anlatı yapısı ve iç hikâyeleriyle, bir şehzadenin çocukluktan erişkinliğe, yani sıradanlıktan kahramanlığa geçiş süreci, bilgelerin rehberliğinde metaforik bir yolculukla sunulmaktadır. Bu yolculuk yalnızca bireysel bir gelişimi değil, aynı zamanda iktidarın nasıl elde edilmesi gerektiğine dair ahlaki, siyasal ve toplumsal normları da içinde barındırır.

Karayca versiyonda yer alan hikâyeler bir yandan siyasetname niteliği taşıırken, öte yandan Karay toplumunun sosyo-kültürel yapısını, kadına bakışını, üvey annelik figürünü, iktidarın babadan oğula geçişindeki törel ve sembolik unsurları da yansıtır. Bu bağlamda anlatı, yalnızca edebi değil, toplumun zihinsel yapısını ve kolektif bilinçaltındaki değerler sistemini de çözümleme olanağı sunar. Yedi sayısının inanç sistemlerinde, tasavvufi düşüncede ve halk anlatılarında sahip olduğu özel konum, bu anlatının her versiyonunda olduğu gibi Karayca versiyonda da korunmuş, sembolik düzeyde güçlendirilmiştir. Bu sayı yalnızca yapısal bir unsur değil, aynı zamanda bilgeliğin, sınamanın ve dönüşümün sembolüdür. Bu yönüyle *Yedi Bilge* hikâyeleri, yalnızca bireysel bir eğitimi değil, bir toplumun nasıl ideal birey yetiştirdiğine dair kültürel kodları da taşır. Yaptığımız çözümlemelerde, metnin hem yazılı hem sözlü anlatı geleneğiyle bağ kurduğu görülmüştür.

Bu çalışmada, Karay Türkçesiyle yazılmış *Yedi Bilge* metninin, yalnızca edebi değil, toplumsal tarih ve kültürel bellek açısından da araştırılmaya değer olduğu ortaya konmuştur.

Notlar

1. İlmihâller, diğer inanç ve toplumlarda olduğu gibi, Karaylar ve özellikle Karay gençleri için son derece önemli bir biçimlendirici rol oynayan içeriğe sahiptir. Tanrı'nın kanununu öğretmek ve Karay tarihini tanıtmak amacıyla yazılan ilmihâllerde dinî konuların dışında Karay takvimi, manevi hayata yönelik birtakım bilgiler de yer almaktadır (Klimova, 2017: 32). Hatta bazı ilmihâllerin son bölümü, öykü ve masallara ayrılmaktadır (Klimova, 2017: 89; Zajaczkowski, 1926: 10).
2. 3b – 10; 7b – 11; 11b – eksik sayfa; 15b – 13; 19b – 14; 23b – 15; 27b – 16; 31b – 17; 35b – 18.

Araştırma ve yayın etiği beyanı: Bu makale, orijinal veriler içeren bir araştırma makalesidir ve daha önce yayınlanmamış veya yayınlanmak üzere başka bir yere gönderilmemiştir.

Yazarların katkı düzeyleri: Birinci yazar %40, ikinci yazar %30, üçüncü yazar %30

Etik komite onayı: Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.

Finansal destek: Çalışmada finansal destek alınmamıştır.

Çıkar çatışması: Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Research and publication ethics statement: This is a research article, containing original data, and it has not been previously published or submitted to any other outlet for publication.

Contribution rates of authors to the article: First author %40, second author %30, third author %30.

Ethics committee approval: Ethics committee approval is not required for the study.

Support statement (Optional): No financial support was received for the study.

Conflict of interest: There is no conflict of interest between the authors of this article.

Kaynakça

- Ateş, A. (1948). *Sindbâd-nâme*. İstanbul Üniversitesi.
- Belcher, S. (1987). The diffusion of the book of Sindbâd. *Fabula*, (28), 34-58.
doi: <https://doi.org/10.1515/fabl.1987.28.1.34>
- Benfey, T. (1866). Beiträge zur geschichte der verbreitung der indischen sammlungen von fabeln und erzählungen; ursprüngliche grundlage der “Sieben Weisen Meister”. *Orient und Occident* içinde (C. 3, s. 171-180).
- Campbell, J. (2012). *The hero with a thousand faces*. New World Library.
- Campbell, K. (1907). *The Seven Sages of Rome*. Ginn & Company.
- Clouston, W.A. (1884). *The book of Sindibâd or the story of the king, his son, the Damsel, and Seven Vezirs*. Privately Printed.
- Çetişli, İ. (2016). *Metin tahlillerine giriş 2 hikâye- roman- tiyatro*. Akçağ.
- Çulha, T. (2010). Kırım Karaylarının Halk Edebiyatı Kaynakları: “Mecumalar”. *folklor/edebiyat*, 16(61), 33-42.
doi: <https://doi.org/10.22559/mfolklor.2010.61>
- Çulha, T. (2015). *Kırım Karaycasının Katık Mecuması (Metin- Sözlük- Dizin)* Türk Dil Kurumu.
- El-Mas’ûdî (1841). *Meadows of gold and mines of gems* (A. Sprenger, Çev.) The Oriental Translation Fund of Great Britain and Ireland.
- Epstein, M. (1967). *Tales of Sendebâr*. The Jewish Publication Society of America.
- Fidan, G.G. (2012). *Türk edebiyatında Sindbâd-nâme çevirileri: Tuhfetü’l-Ahyar ve Kitâb-ı Sindbâd-nâme (inceleme-çeviri yazılı metin-tıpkı basım)* [Yayımlanmamış doktora tezi] Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gezgin, İ. (2020). *Homo narrans. insan niçin anlatır? [mit, masal ve hikâyenin arkeolojisi]* Redingot.
- Goedeke, K. (1866). Liber de Septem Sapientibus. *Orient und Occident* içinde (C. 3, s. 385-423).
- Hançerlioğlu, O. (2000). *Dünya inançları sözlüğü*. Remzi.
- Jankowski, H. (2003). Position of Karaim among The Turkic Languages. *Studia Orientalia*, 95, 131-153.
- Jankowski, H. (2012). Literatura Krymskokaraimska. *Przegląd Orientalistyczny* 1-2, 50-68.
- Kaya, S. (2021). *Ermeni harfli Yedi Alimler hikâyesi (giriş, metin, inceleme, dizin)* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Klimova, V. (2017). *Katechizmy karaimów w Europie wschodniej*. Wydział Neofilologii UAM w Poznaniu.
- Kuzgun, Ş. (2015). *Türklerde Yahudilik ve Doğu Avrupa Yahudilerinin menşei meselesi Hazar ve Karay Türkleri*. Bilge Kültür Sanat.
- Marzolph, U. (2004). The ‘Seven Sages’ in comparative folk narrative research. *The Journal of American Folklore*, 117(463), 80-98. doi: <https://doi.org/10.2307/4137873>
- Perry, B. (1960). The origin of the book of Sindbad. *Fabula*, (3), 1-94. doi: <https://doi.org/10.1515/fabl.1960.3.1.1>
- Randall, W. (2014). *Bizi “biz” yapan hikâyeler (kendimizi yaratma üzerine bir deneme)*. Ayrıntı.
- Schimmel, A. (1998). *Sayıların gizemi* (M. Küpüşoğlu, Çev.) Kalcı.

- Şentürk, S. (2020). *Mezopotamya’da EA, Yedi Bilgeler ile kova ve kozalak sembolleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tekin, T. (1989). Türk Dil ve Dialektlerinin Yeni Bir Tasnifi. *Erdem*, 5(13), 141-168.
- Wright, T. (1845). The Seven Sages, in English verse. *Early English Poetry. Ballads, and Popular Literature of The Middle Ages*. (16), 1-190.
- Zajaczkowski, A. (1926). Literatura Karaimska. *Myśl Karaimska*, 1(3), 7-17.

EK

Karayca Yedi Bilge hikâyesinden küçük bir bölüm:

1b/11 ömürler vere seniñ hökümiñde filan şehirde yedi
1b/13 ta’lim êtsinler: ol dem emir[-i] hümayun etti
1b/14 qapucıbaşı irsal oğlunu getirdiler: gelip divana
1b/15 şaha çıkıp yer öptiler emirine muntizar oldular:
1b/16 ve padişah dedi elimdar ustazlara izzet[-]i ikramdan
1b/17 sonra ki sizleri da’vet idüp getirmemniñ sebebi bu
1b/18 olmalı ki dünyada bir evladım vardır henüz yedi
1b/19 yaşına geldi meramım bu ki size teslim ideyim

Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
(This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License).